

УДК 781.7(477.83/86)

Ярослав Бодак (Дрогобич)**РУСИНИ-ЛЕМКИ – НАЩАДКИ БІЛИХ ХОРВАТІВ.
ЕТНОМУЗИКОЛОГІЧНЕ ПІДТВЕРДЖЕННЯ
ГІПОТЕЗИ**

Стаття присвячена маловивченій проблемі походження українського субетносу – русинів-лемків. На основі дослідження одного типу весільної пісні, поширеної серед багатьох народів центральної Європи, етномузиколог В.Гошовський дійшов висновку про його належність лемкам, а самих лемків вважає нащадками білих хорватів. Автор статті підтверджує цю гіпотезу.

Ключові слова: лемки, весілля, білі хорвати.

На сьогоднішній день існують три теорії походження русинів-лемків¹ – субетносу українців, що разом з бойками і гуцулами належать до карпатської частини українського населення.

Однією з найбільш поширених, що визнається більшістю українських учених, є теорія про заселення гірських теренів Карпат вихідцями з Київської Русі. Про це свідчать численні руські назви місцевостей, які сягають околиць Кракова. Після занепаду Київської Русі племена руські поступово витіснялись польськими колоністами із низин щораз далі в гори, так що пізніше русини залишились лише там².

У середині XIV ст. Польща захопила північну частину Західних Карпат, а Угорщина – південну. Повсюдно було запроваджено панщину, яка руським правом не нормувалась. Оскільки Польща не мала власних правових норм, їх було запозичено у румунів (волохів). Цей факт окремі польські дослідники трактують як «волоську колонізацію Західних Карпат», за якою русини і волохи колонізували Західні Карпати у XVI-XVII ст., де нібито проживали винятково поляки [14, С. 13].

На цій підставі польські вчені обстоюють свою теорію про волоське походження лемків. Відповідно до неї лемки є нащадками волохів, які прибули у Карпати в часи середньовіччя. Там, на думку польських дослідників, уже від XIII ст. існували польські поселення, на які нашаровувались поселення волоських мігрантів (румунських,

---

Розгорнені примітки до цієї статті поміщені в її кінці.

албанських, сербських, болгарських), що прибували з Балкан і просувались далі на північ уздовж схилів Карпат. Спочатку вони були пастухами-кочівниками, а потім переходили на осілий спосіб життя і у XV-XVI ст. закладали села на волоському праві. До них нібито долучалися племена руські, які кількісно переважали волоські, вони ж і накинули їм свою мову і релігію. Ця штучна теорія про волоське походження лемків має скоріш політично-ідеологічний характер і покликана заперечити автохтонність русинів-лемків на теренах Польщі³.

Відмінну від цих двох попередніх позицію займають українські вчені, які рішуче заперечують висунуту польськими вченими теорію про волоську колонізацію, а етногенезу лемків пов'язують з «білими хорватами». Вони доводять, що між VI і VII ст. у Західних Карпатах перебувало східнослов'янське плем'я білих хорватів, яке утворило сильну державу Білу Хорватію або Велику Хорватію, що входила до складу великої держави антів.

Після її занепаду «частина хорватських племен з невідомих нам причин рушила зі своєї прабатьківщини на південь і заселила Паннонію і Балкани, інша, напевно, через перевали Західних Карпат перейшла в Моравію і заселила її східне пограниччя, а решта залишилась жити у гірських районах своєї прабатьківщини, у Бескидах. Останні дві групи білохорватів з плином часу асимілювалися українцями і чехами» [6, С. 79].

Цю гіпотезу на основі дослідження одного типу весільної пісні, поширеної серед українців західних областей України, в Польщі, Чехословаччині та Югославії, серед словаків, моравів та хорватів, а також – як асимілянт – в угорців, незалежно від істориків висунув видатний український вчений-етномузиколог Володимир Гошовський (1922-1996). Учений виявив 78 варіантів весільної пісні – 49 українських, 7 словацьких, 7 чеських (моравських), 10 хорватських і 5 угорських і дійшов висновку, що досліджуваний ним тип пісні належить нащадкам тих білохорватів, які після міграції залишились у своїй прабатьківщині – гірських районах Карпат, тобто русинам-лемкам.

У своїй книзі «У истоков народной музыки славян» (Москва, 1971, С. 78-80) він пише, що загадкове плем'я стародавніх слов'ян білих хорватів згадується у багатьох історичних документах і літописах слов'ян, Візантії, Західної Європи і народів Сходу. Перші

згадки про білохорватів подає візантійський імператор Костянтин VII Багрянородний (912-959). Він доводить, що хорвати прийшли на Балкани зі своєї прабатьківщини – Білої або Великої Хорватії, яка була розташована за Карпатами між рікою Віслою і царством Франків. Хорватський історик Ф.Рачки на основі інших історичних джерел уточнює місце розташування Білохорватії, пересуваючи його далі на схід між Віслою і верхів'ям Дністра. Арабські і персидські джерела IX ст. згадують дві східнослов'янські держави – антів і хорватів. У Київському літописі декілька разів згадуються хорвати і білохорвати, але вони не числяться між слов'янськими племенами Русі. Серед союзників Олега у поході на Царгород (907) названі і хорвати, але вже 992 року Володимир воює з хорватами.

Л.Нідерле вважав, що хорвати були великим племінним об'єднанням слов'ян, які жили на північних схилах Карпат і території, що до них прилягала, але утримувався визначити центр Білохорватії. Новіші дослідники Ф.Дворнік і Я.Чекановський дійшли висновку, що Білохорватія була складовою частиною держави антів і займала територію від Бугу до верхів'їв Дністра – на сході, – і до Судет і Ельби – на заході.

Отже, історичні письмові пам'ятки IX-XI століть дають нам суперечливі відомості про білохорватів, залучаючи їх то до східних, то до західних слов'ян, хоча на історичній арені вони у той час фігурують як слов'яни південні, тобто хорвати. Зіставивши ці дані про білохорватів і спираючись на глибоку переконаність Л.Нідерле про те, що всі хорвати – це частини первісно єдиного цілого, яке розпалось і по-різному розвивалось, В.Гошовський на основі дослідження варіантів одного типу весільної пісні висунув вищезгадану гіпотезу.

Далі автор гіпотези доходить висновку, що білохорвати не були однорідним за своїм етнічним складом народом і досліджуваний ним тип весільної пісні належав, напевно, одному зі слов'янських племен такого об'єднання. Його прабатьківщиною могла бути та частина Карпат, де і було знайдено осередок весільної пісні, тобто етнографічна територія Лемківщини, яка, як вказують історичні дослідження, входила до складу передбачуваної (гаданої) слов'янської держави Білої Хорватії⁴.

Яке ж місце досліджуваного В.Гошовським типу весільної пісні і чи може її наявність та відповідна роль у весільному обряді лемків

підтвердити висунену етномузикологом В.Гошовським гіпотезу про те, що лемки – нащадки білих хорватів? Щоб відповісти на це запитання потрібно хоча б побіжно ознайомитись із весільним обрядом лемків.

Авторові цих рядків удалось у 1970-х роках у м. Бориславі записати «Лемківське весілля на Горличчині» від Анни Драган (1903-1986), переселенки із села Розділля Горлицького повіту Краківського воєводства, в якому вміщено 290 весільних пісень⁵. Основні його етапи можна подати у вигляді такого сценарію:

Пролог.

Сцена 1. Зальоти (сватання); Сцена 2. Руковини (заручини).

I дія. Перед переїздом молодої до дому молодого.

П'ятниця. Сцена 1. Дружбівський танець. Відігравання на добраніч.

Субота. Сцена 2. У молодої перед приходом молодого. Сцена 3. У молодого перед відправленням до молодої. Сцена 4. Похід і здобуття дому молодої весільним поїздом молодого.

Неділя. Сцена 5. Похід до шлюбу. Вінчання. Сцена 6. Весільна гостина у молодої. Танці.

Понеділок. Сцена 7. Прощання молодої з родом. Весільний поїзд до дому молодого.

II дія. Після переїзду молодої до дому молодого.

Понеділок. Сцена 1. Зустріч молодої родом молодого. Сцена 2. Покладини.

Вівторок. Сцена 3. Почепини. Сцена 4. Похід на річку умивати молоду.

Сцена 5. Обдаровування молодою членів роду молодого. Обрядовий танець з молодою. Сцена 6. Прихід приданців. Спільна гостина родів молодого і молодої. Танці.

Середа. Сцена 7. Закінчення весілля. Розваги, танці, розхід гостей.

Епілог.

1. Сващини; 2. Одвідини.

Отже, традиційне лемківське народне весілля – багатожанрова багатофункціональна система у формі драми, яка складається з двох дій з прологом і епілогом. Кожна дія складається з низки картин (сцен), які відбуваються у визначених місцях (дім молодого чи молодої, двір, вулиця та ін.), у визначений час (ранок, полудень,

вечір), визначеними виконавцями (молодий, молода, їх родичі, весільна дружина, гості, невесільні).

Весілля поєднує елементи драматичного (монологи, діалоги, ігри), музичного (спів, гра на музичних інструментах), хореографічного (танці, танки), декоративно-ужиткового мистецтва, пантоміму, складну атрибутику (одяг, прикраси, предмети утилітарної та символічної чинності – деревце, пера, вінки, хустки, рушники, топірці, кожух, діжа та ін.). Усі складові весілля мають свою чітко зумовлену функцію, кінцева сукупна мета яких – санкціонувати подружній зв'язок.

Увесь хід весільної драми супроводжувався співом весільних пісень.

Весільні пісні залежно від їх функції можна поділити на дві основні групи: обрядові пісні і пісні необрядові. У свою чергу обрядові пісні діляться на пісенні типи ладкання, інші обрядові пісні та пісні до весільних обрядових танців. Необрядові пісні не пов'язані безпосередньо з весільним обрядом і служать для вдоволення гедоністичних потреб (емоційних, моторних та ін.)

Особливістю лемківського як і всього західноукраїнського весільного обряду є весільні співи свашок, відомі під назвою «ладкання»⁶. Пісні цього типу посідають провідне місце серед весільних обрядових пісень. Ними починається весілля, потім вони звучать упродовж усього весільного ритуалу, чергуючись з іншими обрядовими та необрядовими піснями. Зміст «ладкання» залежить від ходу весільної драми. Свашки співають не тільки від імені молодих, але й пояснюють події, що відбуваються під час весільної гри. «Ладкання» співаються в унісон, переважно у повільному темпі і сумному, меланхолійному характері. «Ладкання» – своєрідна лейттема всього весілля. В їх текстах відображається весь хід весільного ритуалу. Вони ніби коментують події і символіку весільного ритуалу, і в цьому полягає їх функція» [5, С. 20].

Ладкання весілля на Горличчині можна розподілити на такі типи: А (23 пісні), Б-1 (96 пісень), Б-2 (26 пісень) і В (17 пісень). Наспіви ладкань типів А, Б-1, Б-2 за межами весільної обрядовості не вживаються. На мелодію ладкання типу В співаються і весільні необрядові (застільні) пісні ліричного і жартівливого характеру.

За частотою вживаності типи А, Б-2, В (66 пісень) приблизно дорівнюють двом третинам пісень типу Б-1 (96 пісень), який, отже, й

функціонально займає у весільній драмі центральне місце, «проймаючи» весь її хід від дружбівського вечора аж до закінчення весілля. Решта типів не проводяться з такою послідовністю. Так, пісні типу А звучать тільки в певних, «вузлових» моментах весілля, в їх текстах збереглося більше архаїзмів, вони менш рухомі і більш консервативні та давні щодо часу виникнення. Певною мірою це стосується і пісень типу В, що теж не звучать упродовж усього весілля. Разом з тим, в окремих місцях весільного ритуалу, наприклад, перед відходом з дому молодої до шлюбу, під час приходу приданів (родичів молодої) та ін., наявні всі три типи, причому свашки змінюють наспів залежно від тексту, який потрібний у даний момент.

Розглянемо тип ладкання Б-1, що є одним із варіантів досліджуваного В.Гошовським типу весільної пісні. У «Лемківському весіллі на Горличчині» ця весільна пісня звучить на початку весілля у п'ятницю після заходу сонця у домі молодої, коли там збираються свашки молодої, дружки і «нанашка» (хресна мати молодої) для виготовлення вінків. Перед початком свашки молодої («домашні») і дружки ладкають:

$\text{♩} = 144$

Зы-йди, Боже, з не- ба, бо Тя нам ту тре - ба и Ты Бо-жа Ма - ти, він-кы за-чы- на- ти.

Вар.

Вар.

1. Зыйди, Боже, з неба, бо Тя нам ту треба
И Ты, Божа Мати, вінкы зачынати. (2)
2. Засвітте, мамусю, свічечку воскову,
Жебы зме вывили вінец барвінковий. (2)
3. Такий буде красний, як місячок ясний,
Такы на нім листкы, як на небі звіздкы. (2)

Пізніше на цей наспів ладкають ще 95 текстів різного змісту залежно від потреб весільного ритуалу. Це пісні ізометричної 12-складової структури вірша із цезурою посередині /6+6/. Мелодична форма – А/:В:/, ритмічна форма – аа/аа з чергуванням ритмічних

одиниць 4+2 : ♩

Амбітус – секста, лад – іонійський гексахорд, початок і закінчення мелодії на першому шаблі звукоряду. Нижній ввідний тон з'являється у четвертій фразі як розщеплення третьої доли (у варіантах наспіву). Мелодична лінія має хвилеподібний характер, її опорні точки утворюють іонійський ряд $d^2-h^1-a^1-g^1$, який служить ніби кістяком мелодичного руху пісні.

Ф.Колесса, характеризуючи весільні ладкання, спільні всім українським землям, зазначав, що «...мелодія весільного ладкання нелегко вкладається в музичні такти, відзначається речитативним відтінком та допускає значну свободу ритміки: вона розтяжима і дається пристосувати до імпровізації у формі нерівномірних строфтирад з більшим та меншим числом віршів» [11, С. 378.]. Аналіз ладкання типу А повністю підтверджує вищесказане⁷. Ладкання типу Б-1, навпаки, вирізняється ізометричною структурою вірша, чіткою ритмікою, рисами танцювальності (залежно від характеру виконання)⁸.

Як вже відзначалося, цей тип займає провідне місце у весільному обряді лемків Горличчини. Чим же можна пояснити, що саме неречитативний тип Б-1 посів таке важливе місце серед інших типів?

У згадуваному вже дослідженні «По следам одной свадебной песни славян» [6, С. 50-80] В.Гошовський поділяє всі варіанти пісні на два різновиди: 1/ наспіви типу ладкання; і 2/ наспіви типу ліричних пісень і доходить висновку, що перший різновид спочатку виконував функцію ладкання і був пов'язаний зі східнослов'янським обрядом, а значить і плем'я, що його створило в далекому історичному минулому можна зачислити до східних слов'ян. Розглядаючи другий, неречитативний тип наспіву, автор допускає, що він міг здавна існувати поряд із речитативним і служити для певних сцен весільного ритуалу. Однак, більш вірогідним, на його думку, є те, що цей наспів – результат асиміляції не тільки пісень типу ладкання, але й частини однієї етнографічної групи населення (носія даного типу) в етнічно спорідненому середовищі внаслідок змішаних шлюбів. Припустивши існування архетипу весільної пісні, В.Гошовський встановлює його елементи (ритмічний еталон , інтонаційний кістяк мелодії 4-3-2-1, іонійський тетрахорд як ладову основу, початок і закінчення на тоніці ладу) і простежує еволюцію наспіву, виходячи з

цього архетипу. За його словами еволюція йшла, напевно, двома напрямками: 1/ від архетипу до сучасних типів і різновидів весільної пісні; і 2/ від архетипу до інших весільних і застольних пісень, які утворюють самостійний цикл і об'єднані лише спільністю походження з першим. Так, напевно, виник тип застільної весільної, а пізніше – ліричної пісні, мелодичні варіанти якої широко відомі на території поширення описаної в роботі пісні та за її межами. Додавши ще результати мелогеографічного дослідження, В.Гошовський дійшов вищезгаданого висновку: даний тип весільної пісні належить винятково одній етнографічній групі українців – лемкам.

Оскільки пісні цього типу займають центральне місце і в нашому запису весілля на Горличчині, то це, з одного боку, підтверджує гіпотезу В. Гошовського про належність їх лемкам, а з другого – вказує на східнослов'янську сутність самих лемків. Але важливішим є встановлення В.Гошовським того факту, що пісні даного типу були спочатку пов'язані зі східнослов'янським весільним обрядом, виконуючи функцію ладкання. Наші записи вказують, що тепер пісні цього типу не тільки виконують функцію ладкання, але й витіснили на другий план усі інші типи ладкання, посівши у лемківському весільному обряді центральне місце. Отже, цілком логічно припустити, що процес виконання піснями цього типу функцій ладкання був безперервним. Це має для нас велике значення, бо свідчить про безперервність творчої традиції народу – носія і частково творця цієї пісні. Питання, таким чином, у тому, чи був це спочатку речитативний тип ладкання, який поступово еволюціонував, чи може як неречитативний він здавна існував поруч з іншими, речитативними?

Припущення В. Гошовського про те, що неречитативний наспів, який ним було названо типом ліричних пісень, – це результат асиміляції не тільки пісні типу ладкання, але й частини етнографічної групи населення (носія даного типу) в етнічно спорідненому середовищі внаслідок змішаних шлюбів видається нам переконливим тільки щодо ліричних пісень, поширених у згаданих вище народів. Що стосується лемків, то таке припущення не пояснює, чому обрядові пісні цього неречитативного типу ладкання посіли основне місце в їхньому весільному ритуалі.

Тому більш вірогідним, на наш погляд, є інше припущення В.Гошовського про існування неречитативного типу поряд із речитативним і вживання його для певних сцен весільного ритуалу,

причому не тільки і не стільки свашками, як дружками молодої. У такому разі можна буде пояснити той факт, що тепер у весільному обряді горлицьких лемків на наспів ладкання типу Б-1 співають не тільки свашки – носії та хранителі освяченого віруваннями і традиціями ритуалу, але й дружки і дружби, «домашні» і гості, приданці і навіть парубки, що влаштовують «шлябант»⁹. Це вказує на еволюцію функції ладкання цього типу в бік певної «демократизації жанру», в той час як інші типи і зараз виконуються майже винятково свашками молодого та свашками молодої («домашніми»), як представниками «другої сторони».

У свою чергу еволюція функції ладкання повела за собою еволюцію наспіву. Вона йшла, напевно, тими ж напрямками, про які говорить В.Гошовський щодо пропонованого ним архетипу весільної пісні. Про це свідчить розширення амбітусу до сексти¹⁰, усталення єдиного ритмічного малюнка

, розбудова інтонаційного кістяка мелодії із IV-III-II-I до V-III-II-I, що вказує вже на квінтовість, а не квартовість мислення. І стрій, і ладовість, і устої витримані цілковито в характері квінти, яка звучить весь час у всій яскравості свого індивідуального колориту не тільки як заповнений інтервал-стрибок $g^1-a^1-h^1-c^2-d^2$, але й в розчленуванні на дві послідовні терції g^1-h^1 , h^1-d^2 , чим і створюється специфічний відтінок «квінтовості» в характері ладу.

Варто звернути увагу і на еволюцію ритмічного малюнка пісні. Уже в запису Ф.Колесси в селі Циголка серед лемків Східної Словаччини один із варіантів її має перемінний 2- і 3-дольний метр з ритмічною формою:

Наш запис, зроблений через 50 років від лемків Горличчини, що жили 25-30 км від місця запису Ф.Колесси, свідчить про подальшу еволюцію ритміки пісні, очевидно, під впливом танцювальності польських пісень. У нашому випадку тридольність повністю підкорила собі дводольність:

Таким чином, нова функція і форма виконання, зв'язок з ритмом і темпом танцю сприяли суттєвим змінам як ритміки, так і мелодики ладкання типу Б-1. Пристосованість його наспіву до створення нових

весільних обрядових і необрядових пісень ліричного та жартівливого характеру сприяла щораз більшій його популяризації і, можливо, мала зворотну дію на обрядові пісні, висуваючи їх на передній план. Цим, очевидно, й можна пояснити, чому саме цей тип ладкання зайняв таке важливе місце у весільному обряді лемків.

Про переважну роль ладкання Б-1 у весільному обряді лемків свідчать і інші відомі нам записи весіль, здійснені у ХІХ та ХХ століттях. Із наведеної нижче таблиці видно, що ладкання типу Б-1 переважає у п'яти із шести записів весіль. Виняток становить лише весілля у запису О. Торонського, в якому переважає речитативний тип А. Записи весіль В. Хиляка, Д. Качора, Я. Бодака та І. Мадзіка були здійснені у Горлицькому повіті, запис І. Бугери – у Новосанчівському, а запис О. Торонського – у Сяніцькому повітах.

Отже, ладкання типу Б-1, як один із варіантів досліджуваного В. Гошовським типу весільної пісні, що є провідним у весільному обряді лемків, не тільки підтверджує гіпотезу В.Гошовського про його належність русинам-лемкам, але й доводить, що русини-лемки є нащадками східнослов'янського племені білих хорватів, тобто автохтонами Карпат. Це повністю спростовує надуману польську теорію про волоське походження русинів-лемків.

Футурологія передрікає, що у перші десятиліття ХХІ ст. пріоритетною галуззю наук стане психологія. «І тоді фольклор з його глибиною пам'яті у десятки тисячоліть, із закарбованими у вигляді художніх форм логічними фігурами пізнання світу, з досвідом не тільки художнім, але й ... педагогічним, юридичним, соціально-історичним, світоглядним, образно-асоціативним – стане одним із найбагатших джерел для пізнання Історичною Людиною найцікавішої зі світових таємниць – таємниці самої себе» [8, С. 302].

Примітки

1. Назва краю та його мешканців локальна, етнографічна і найбільш імовірно походить від прислівника «лем» (лат. tantum), якого вживали замість «лиш», «лише», «тільки». Теорії про інше походження цієї назви не знайшли підтвердження. На Закарпатті поширена інша форма цього прізвиська – «лемак». Вперше назва Лемко як прізвисько з'являється на Мукачівщині у документах ХІV-ХІVІ століть. Самоназва лемків усіх регіонів – русини або руснаки.

У 1829 році Іван Чапльович запровадив слово «лемак» як діалектично-етнографічний термін, поділивши угорських русинів відповідно до говірок на «лишаків» і «лемаків» (Johann von Csaplovics, Gemalde von Ungern, Ч. I, Пешт, 1829). Щодо русинів північних схилів Карпат, то їх вперше назвав лемками Йосиф Левицький у передмові до Руської граматики в 1831 році (Jozef Lewicki. Grammatik der ruthenischen oder kleinorussischen

Sprache in Galicien. Перемишель, 1834. Передмова датована 1831 р.). Левицький був першим, хто ввів слово лемко як мовознавчо-етнографічний термін із закінченням на «-ко», як аналогію до назви сусідів «бойко».

З кінця XIX століття назви Лемківщина, лемко, лемківський стають загальноприйнятими. Самі лемки цю назву почали приймати від початку XX століття під впливом журналістів, які видавали часописи «Лемко» (1934-1939), «Наш Лемко» (1933-1939), «Lemko» (1934-1939) – у Галичині і «Лемківщина» (1922-1928), «Лемко» (1928-1940) – на еміграції. Офіційною ж до кінця Другої світової війни була стара назва українського населення Буковини, Галичини та Закарпатської України – русини. Винесена у заголовок назва «русини-лемки» не має нічого спільного з політичним русинством, а лише вказує на історичну самоідентифікацію народу.

2. Деякі вчені обстоюють думку про те, що племена східних слов'ян поселились у Карпатах ще в римську добу. Пізніше, унаслідок міграції населення Подніпров'я у Карпати, за мешканцями Західних Карпат закріпилась загальна назва «русини» або «руси». У VIII-IX ст. русини Західних Карпат входили до складу Великоморавського князівства, а 992 року київський князь Володимир Святославович (Великий) приєднав ці землі до Київської Русі, розширивши їх аж до Кракова. Відтак розпочалось будівництво оборонної фортеці – міста Сянока, основувались села на руському праві [14, С. 11-12].

3. Її підтримав у своїх працях також польський етнограф Роман Райнфус [19,20], багатолітній дослідник Лемківщини [14, С. 13]. Щоправда, в останні роки свого життя, за свідченням львівського історика Івана Красовського, він відмовився від цієї теорії.

4. О.Торонський, посилаючись на П.Шафарика, подає, що у VII ст. (634-636) після відходу значної частини хорватів із Карпатських гір і східної Галичини інші племена руські займали залишені місця, але ім'я хорватів залишилось і ще довго було у вжитку про жителів Карпат, бо у 993 році, за свідченням літописця Нестора, князь Володимир «зворохобившихся хорватів покорив». Після того, як хорвати, що залишились у Бескидах, увійшли під владу князів київських, ім'я їх, як і всі місцеві імена деревлян, полян, бужан та ін. зникло, а народ став загальним ім'ям русинів зватись. О.Торонський. Русини-Лемки // Зоря Галицкая. – Львов, 1860. – С. 395.

5. Уперше в українській фольклористиці нам вдалося здійснити повний запис лемківського весілля з описом весільних традицій, звичаїв, обрядів, промовами першого свата на зальотах (сватанні) і маршалка (старости) на весіллі, діалогами між учасниками весілля, весільними піснями з нотами та його музикознавчим опрацюванням, що має особливе значення за умов відсутності у лемків власної етнічної території проживання і можливості функціонування традиційного фольклору. За браком місця подаємо тут лише схематично його сценарій. Докладніше див. [2, С. 198-208].

6. Значення слова «ладкати» остаточно не з'ясовано. Воно, напевно, означає саму манеру виконання пісні, тобто спів, переважно, сумний, тужливий, з рисами меланхолійності. У народному середовищі не говорять «співати ладанки», але – «ладкати». Цей термін уживається як *дієслово*, наприклад, «свашки ладкають», «...починають ладкати» [16, С. 85]. Терміни «ладкання», «ладанка», як *іменники* походять з літературної мови.

На Горличчині свашки дуже чітко виокремлюють терміни «ладкати» і «співати». Під терміном «ладкати» вони розуміють по-особливому, інакше ніж звичайно, виконувати весільні обрядові тексти. Причому, залежно від ситуації та її місця у весільній драмі, «ладкати» теж можна по-різному – більш чи менш тужливо або зовсім відсторонено, спокійно чи схвильовано, сумно чи радісно, повільніше чи швидше тощо. Ці інтонаційні та ритмічні нюанси настільки тонкі, що їх зафіксувати на папері майже неможливо. Окрім того, різні свашки навіть з одного села, іноді по-різному ладкають ті самі обрядові словесні тексти. Натомість під терміном «співати» вони мають на увазі

звичайний спів, голосний або дуже голосний упродовж усієї співанки, де майже немає місця інтонаційним відмінностям.

Етимологічно слово «ладкати», як вважають, походить від імені давньослов'янської богині краси, любові, домашнього вогнища «Лада». Старослов'янське «ладънь» – рівний, красивий. Приспів «ладо» в українських обрядових піснях – звертання до молодої подружньої пари. О.Торонський [23, С. 366] весільні пісні називає «ладканя» («Свадебныя песни или ладканя, собранные у Лемковъ, горцевъ Сяноцкого Уезда, Алексеємъ Торонскимъ, Священникомъ и Гимназическимъ Учителемъ в Дрогобыче»). Так само і Б.Грінченко у «Словарі української мови» (К., 1908. – Т.ІІ) слово «ладкання» пояснює як «весільний спів, а також і самі весільні пісні». Енциклопедія українознавства це слово подає так: «ладкання (ладканка), на Зах. Україні весільний спів та обрядові *весільні пісні*; ладкати – співати весільних пісень» [Т.4, С. 1253. – К.: 1996]. Великий тлумачний словник сучасної української мови (Київ-Ірпінь, Перун, 2007) подає значення слова «ладкання» як «різновид весільного співу», а «ладанка» – «весільна пісня».

На Лемківщині слово «вадний» (ладний) означає – гарний, красний, а слово «вада» (лада) – скриню з приданим молодій; «вадкати» чи «гвадкати» (ладкати) означає виконувати весільні обрядові пісні типу ладкання.

Виконавиць цих пісень [(свашок молодого і свашок молоді («домашніх»), які діалогічно ладкають)] на Лемківщині називають «ладкальницями» [23, С. 380, 389], «латканицями» [15, С. 46, 89].

7. Аналіз ладкань типів А, Б-2, В тут не розглядаємо [див. 3, С. 46-53].

8. На наспів ладкання типу Б-1 виконуються і пісні до весільних танців. У такому разі темп пісень прискорюється.

9. «Шлябант» (від нім. Schlagbaum – повалене дерево) – застава на дорозі для зупинки весільного поїзда з метою одержання «викупу» від молодого за молоду.

10. До речі, В.Гошовський зауважує, що «...на відміну від закарпатських варіантів лемківські ніколи не досягають амбітуса сексти, в чому можна вбачати одну з діалектних рис наспівів» [6, С. 58]. Наші записи спростовують це твердження.

Література

1. *Бодак Я.* Лемківщина моя мила... Пісні Анни Драган з галицької Лемківщини. / Я.Бодак. – К.: Український рейтинг, 2011. – 372 с.: нот.
2. *Бодак Я.* Роль весілля у збереженні лемківської народної культури / Я.Бодак // Актуальні напрями дослідження Лемківщини: історія, постаті, говір. – Л., 2008. С. 198-208.
3. *Бодак Я.* Типи весільних ладкань Горличчини / Я.Бодак// Третя конференція дослідників народної музики червононоруських (галицько-володимирських) та суміж-них земель: Матеріали / Ред.-упорядник Б.Луканюк. – Л., 1993. – С. 46-53.: нот.
4. *Бугера І.* Весілля на Лемківщині / І.Бугера. – Л.: Бібліотека Лемківщини, 1936. – 61с.
5. *Гошовський В.* Украинские песни Закарпатья /В.Л.Гошовский. – М., 1968. – 477 с.: нот. Передрук: Володимир Гошовський. Українські пісні Закарпаття. Переклад з російської Р.Мисько-Пасічник, В.Пасічник. – Л., 2003. – 446 с.: нот.
6. *Гошовський В.Л.* У истоков народной музыки славян / В.Л.Гошовский – М.: Советский композитор, 1971. – 304 с.: нот.
7. *Гошовський В.Л.* Роль мелогеографии в ареально-комплексном исследовании Карпат / В.Л.Гошовский // Карпатский сборник. – М., 1976 – С. 123-128.
8. *Іваницький А.* Українська народна музична творчість / А.І.Іваницький – К.:Музична Україна, 1990. – 334 с.: нот.

9. Качор Д. Лемковський спиванник. – Вип. 1, 2. / Д.Качор – Л., 1921.
10. Колесса Ф. Народні пісні з галицької Лемківщини / Ф.М.Колесса // Етнографічний збірник НТШ. Т. 39-40. – Львів, 1929.
11. Колесса Ф. Старинні мелодії українських обрядових пісень (весільних і колядок) на Закарпатті / Ф.М.Колесса // Колесса Ф.М. Музикознавчі праці / Підгот. до друку С.Грица. К., 1970. – С. 368-397. : нот.
12. Красовський І. Лемки. Історико-етнографічна довідка / І.Красовський // Український календар. – 1968. – С. 284-291.
13. Красовський І., Солинко Д. Хто ми лемки... Бібліотека Лемківщини 1 / І.Красовський, Д.Солинко – Л., 1991. – 45с.: іл.
14. Красовський І. Лемки у світлі давньої і сучасної історії – їх національна приналежність / І.Красовський // Актуальні напрями дослідження Лемківщини: історія, постаті, говір – Л., 2008. С. 11-15.
15. Мадзик І, Максимович В. Лемківське весілля / І.Мадзик, В.Максимович – Криниця (Польща): Наша Загорода, 2002. – 205 с.
16. Майкович В. Українське весілля на Лемківщині в округах Щавне, Команча і Воля Мигова / В.Майкович // Лемківський календар, 1967. Видання Організації Оборони Лемківщини. – Торонто, 1967. – С. 82-94, іл.
17. Mroczek J. Pieśni weselne Łemków po północnej stronie Karpat / J. Mroczek // Materialy Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku. – 1970. – Т. 11. – S. 15-30.
18. Нидерле Л. Быт и культура древних славян / Л.Нидерле – Прага, 1924.
19. Reinfuss R. Śladami Łemków / R.Reinfuss – Warszawa: Wydawnictwo PTTK Kraj, 1990. – 150 с.: іл.
20. Reinfuss R. Łemkowie jako grupa etnograficzna / R.Reinfuss – Sanok, 1995.
21. Семенюк С. Лемківщина як етнічний феномен України-Русі / С.Семенюк // Актуальні напрями дослідження Лемківщини: історія, постаті, говір. – Л., 2008 – С. 15-33.
22. Торонський О. Русини-Лемки / О.Торонський // Зоря Галицкая. – Львов, 1860. – С. 389-428.
23. Торонський О. Весільні пісні (весільні співанки) / О.Торонський // Народныя песни Галицкой и Угорской Руси, собранныя Я.Ф.Головацким, ч. III, отд. 2 – Москва, 1878. С. 366-398.
24. Хиляк В. Свадебныи звичаи у Лемковъ / В.Хиляк //Литературный сборникъ, издаваемый Галицко-Русскою Матицею. – Львовъ, 1871. – С. 4-29.

Jaroslav Bodak. Rusin-Lemky – the Descendants of white Croats. Ethnomusicologic confirmation of the hypothesis. The article is dedicated to the little-explored issue: the origin of Rusin-Lemky – subethnic group of Ukrainians. On the basis of the research of one type of wedding songs widespread within many nations of central Europe, ethnomusicologist V. Goshovsky came to the conclusion of its belonging to Lemky, and Lemky themselves to be descendants of white Croats. The article author confirms this hypothesis.

Keywords: Lemky, wedding, lадkannia, white Croats.

Ярослав Бодак. Русины-лемки – потомки белых хорватов. Этномузыкологическое подтверждение гипотезы. Статья посвящена малоизученной теме происхождения субэтнуса украинцев – русинов-лемков. На основании исследования одного типа свадебной песни, распространённого у многих народов центральной Европы, этномузыколог В.Гошовский пришёл к выводу о его принадлежности лемкам, а сами лемки – потомки белых хорватов. Автор статьи подтверждает эту гипотезу.

Ключевые слова: Лемки, свадьба, ладкання, белые хорваты.

Додаток

Показчик
розподілу весільних пісень у записах лемківських весіль

№ з/п	Автор, назва, рік видання весілля	Обрядові пісні (ОП)						Необрядові пісні (застільні)				Усього пісень	
		Ладкання			Інші ОП	Пісні до обрядових танців	Всього ОП	Балади та Баяди	Передирочні	Приспівки до весільних страв	Інші		
		Тип А	Тип Б-1	Тип Б-2									Тип В
1.	О.Торонський. Весільні пісні (весільні співанки), 1878.	77	2	-	3	-	82	-	-	-	-	-	82
2.	В.Хиляк. „Свадебні звичаї у лемків”, 1871.	11	23	-	2	-	38	10	-	-	-	-	48
3.	Д.Качор. „Лемківський співанник”, вип. II. 1921.	26	73	-	9	11	123	-	4	-	-	-	123
4.	І.Бугера. „Весілля на Лемківщині”, 1938.	-	74	-	23	46	143	-	-	-	-	-	143
5.	Я.Бодак. Лемківське весілля на Горличчині, 1976.	23	96	26	17	44	222	10	16	29	7	22	290
6.	І.Мадзік, В.Максимович. Лемківське весілля, 2002	73	153	-	27	28	285	3	4	-	-	-	288